

ADITZA

Aurkibidia:

- 1.- **Izan**,orain eta lehenaldixan.
- 2.- **Egon**,orain eta lehenaldixan.
- 3.- **Fan**,orain eta lehenaldixan.
- 4.- **Etorri**,orain eta lehenaldixan.
- 5.- **Ibilli**,orain eta lehenaldixan.
- 6.- **Edun**,orain eta lehenaldixan.
- 7.- **Izan, egon, fan, etorri, ibilli** aditzen zukako tratamendua, laburpen moduan, orain eta lehenaldixan.
- 8.- **Euki**,orain eta lehenaldixan.
- 9.- Aditz lokuziñuak:
  - a) **Gura izan**,orain,lehen eta ‘maite izan’zentzuan.
  - b) **Bihar izan**, orain,lehen eta beste esangura batzuk.
  - c) **Ahal izan**, modu desbardiñetan.
  - d) **Ezin izan**, modu desbardiñetan.
- 10.- **Jakin**, orain,lehen eta baldintza eran.
- 11.- **Edun, eduki** aditzen zukako tratamendua, laburpen moduan, orain eta lehenaldixan.
- 12.- **Ekarri**,orain eta lehenaldixan.
- 13.- **Eruan**,oraiñaldixan.
- 14.- **Jardun**,orain eta lehenaldixan.
- 15.-**Erabili(ebali)**,orain eta lehenaldixan.
- 16.- **Esan**,orain eta lehenaldixan.

- 17.- **Eritzi**,orain eta lehenaldixan.
- 18.- **Irudi, jarin/jarixo, jarraittu.**
- 19.- **Ekin, etzin, irago.**
- 20.- **Eutsi**, aditz laguntzailliaren funtziñuan.
- 21.-**Egin**,aditz laguntzailliaren funtziñuan.
- 22.- **Oñatiko aditzaren aditz laguntzaillien eskemia.**
- 23.- **Emun, pentsau.** Aditz honeikin lotutako bi berba:
irudipena/iruditasuna eta begitantziño.
- 24.- **‘Xat’aditz laguntzaille bixak bereiztu:**
a) ` gustaitten xat´ indikatiboko Nor-nori.

b) ` ifiñi xat´ indikatiboko Nor-nori-nork.
- 25.- **‘ARI IZAN’ aditz lokuzioaren ordezkioak:** ibilli, egon,
fan, jardun, eballi, ekin
- 26.- **Galdegaixa aditza bera danian.**
- 27.- Dudia, zalantzia edo ustia adierazteko aditz-perifrasisa:
aditz nagusixa[(-r)ik] + izango + dagokixon aditz laguntzaillia. Adb:
Maria fanik izango da.

Edo: **aditz nagusixa[(-r)ik] + izan bihar + dagokixon aditz laguntzaillia.** Adb: *Maria fanik izan bihar da.*

1.- IZAN

Oraiñaldixa

Alokutibuak (hika)

Ni	naiz	nauk	naun
Hi	haiz		
Ha	da	dok	don
Gu	gara	gaittuk	gaittun
Zu	zara		
Zuek	zarai		
Hareik	dira	dittuk	dittun

Lehenaldixa

Alokutibuak (hika)

Ni	nintzan	nintzuan	nintzunan
Hi	hintzan		
Ha	zan	zuan	zunan
Gu	giñan	gintzuan	gintzunan
Zu	ziñan		
Zuek	ziñain		
Hareik	ziran	zittuan	zittunan

Adb:

Ama: *Seme, nun izan zara ba orain arte?*

Semia: **Kalerik kale.**

Ama: *Orain arte kalian? Bakarrik ibilli biharko ziñan!*

Semia: *Ez, nere lagun danakin ibilli naiz.*

Ama: *Ze lagunekin? Pello ta, aldeko Joxe ta, etziran horregatio ordu honeittan erretirauko?*

Semia: *Bai ama, oraintxe erretirau dira horreik pe.*

Ama: ***Hau da hau gaztien burubidia! Hamaika holako ikusteko jaixo giñan!***

Oharra: Saiatu zaitetz alkarrizketa hau hiketan ifintten.

2.- EGON

Oraiñaldixa

		<u>Alokutibuak(hika)</u>	
Ni	nago	nagok	nagon
Hi	hago	--	--
Ha	dago	xagok	xagon
Gu	gagoz	gagozak	gagozan
Zu	zagoz	--	--
Zuek	zagozai	--	--
Hareik	dagoz	zagozak	zagozan

Lehenaldixa

Ni	neguen	ñaguan	ñagonan
Hi	heguen	--	--
Ha	eguen	xaguan	xagonan
Gu	gegozen	gegontzan	gegontzanan
Zu	zegozen	--	--
Zuek	zegozein	--	--
Hareik	egozen	xagozan	xagozanan

Berba egitterakuan, forma laburraguak esaten dittugu gehixenetan: **“nau”** (nago)/ **“gauz”** (gagoz)/ **“zauzai”** (zagozai)/ **“xauk”** (xagok)/ **“gauzan”** (gagozan)/ **“geuntzen”**(gegozen)/ **“zeuzein”** (zegozein)/ **“xauzanan”** (xagozanan) eta abar. Baiña hemen eskribittekko orduan ebali biharko liraken forma borobillaguak aukeratu dittugu.

Adb:

Zaharra: *Ikararik eztozue egin bihar ala? Zer egitten dozue orainddiok oian kiribildduta?*

Gaztiak: *Manta azpixon gustora gagoz hemen egonian.*

Zaharra: *Egonian gustora egongo zarai baiña hola eztozue uso askorik botako!*

Gaztiak: *Daguen hotzarekin gaur eztago usorik!*

Zaharra: *Eztaguela usorik?, Gaberdixan hegoia atara dau eta uso pilla galanta fan da ! Begiratu egizue gora!*

Gaztiak: *Egixa da-ta, jaiki gaittian aguro, daguenian bonbon eta eztaguenian egon egin bihar da hemen eta!*

3.- FAN

Oraiñaldixa

Alokutibuak (hika)

Ni	noia	<i>ñoiak</i>	<i>ñoian</i>
Hi	hoia	_____	_____
Ha	doia	<i>xoiak</i>	<i>xoian</i>
Gu	goiaz	<i>goiazak</i>	<i>goiazan</i>
Zu	zoiaz	_____	_____
Zuek	zoiazai	_____	_____
Hareik	doiaz	<i>xoiazak</i>	<i>xoiazan</i>

Lehenaldixa

<i>Ni</i>	noian	<i>nixoian</i>	<i>nixoianan</i>
Hi	hoian/hoianan	_____	_____
Ha	zixoian	<i>xoian</i>	<i>xoianan</i>
Gu	goiazan	<i>goiazan</i>	<i>goiazanan</i>
Zu	zoiazan	_____	_____
Zuek	zoiazain	_____	_____
Hareik	zixoiazan	<i>xoiazan</i>	<i>xoiazanan</i>

Adb:

Semia: *Bueno, fan noia aitta!*

Aitta: *Nora hoia ba, hain goiz?*

Semia: *Lagunakana, eurekin frittadia dakot eta gertaketara fan bihar dot.*

Aitta: *Fatiarekin bakarrik ez akordau e, etortiarekin be bai!*

Semia: *Bai, bai, baiña etorteko fan egin biharko dogu lehenengo.*

Aitta: *Bueno, ba, esandakua, ondo pasau eta bueltiarekin akordau.*

4.- ETORRI

Oraiñaldixa

Alokutibuak (hika)

Ni	nator	<i>ñatok</i>	<i>ñaton</i>
Hi	hator	_____	_____
Ha	dator	<i>xatok</i>	<i>xaton</i>
Gu	gatoz	<i>gatozak</i>	<i>gatozan</i>
Zu	zatoz	_____	_____
Zuek	zatozai	_____	_____
Hareik	datoz	<i>xatozak</i>	<i>xatozan</i>

Lehenaldixa

Ni	netorren	<i>ñatorran</i>	<i>ñatonan</i>
Hi	hatorren/hatorrranan	_____	_____
Ha	etorren	<i>xatorran</i>	<i>xatonan</i>
Gu	getozen	<i>gatozan</i>	<i>gatozanan</i>
Zu	zetozen	_____	_____
Zuek	zetozain	_____	_____
Hareik	etozen	<i>xatozan</i>	<i>xatozanan</i>

Adb:

Laguna 1: *Etorriko ete hintzan, ez ete hintzan etorriko hemen gabiltzan jardunian.*

Laguna 2: *Etorriko enintzuan ba, behin berbia emun ezkerok!*

Laguna 1: *Nundik hator ba orainguan?*

Laguna 2: *Ameriketatik ñatok, hango merkaua puska bat azterketu eta gero.*

Laguna 1: *Eta zer, baxatok albiste onik inguru hareittatik?*

Laguna 2: *Bai, eskaeria ugari egon dok eta eurairi eskerrak etxuagu lan faltarik izango. Aurten gauzak etxatozak gaizki.*

Laguna 1: *Portau haiz mutil! Gabonak trankil pasaitteko moduan gagozak orduan! Bapo afaldu daigun, hain urriñetik datorrenak merezi xok-eta.*

Oharra: Saiatu zaittez alkarrizketa hau zuketan ifintten

5.- IBILLI

Oraiñaldixa		<u>Alokutibuak (hika)</u>	
Ni	nabil	<i>nabik (2)</i>	<i>nabin</i>
Hi	habil	_____	_____
Ha	dabil	<i>xabik</i>	<i>xabin</i>
Gu	gabiltz (1)	<i>gabiltzak (1)</i>	<i>gabiltzan</i>
Zu	zabiltz	_____	_____
Zuek	zabiltzai	_____	_____
Hareik	dabiltz	<i>zabiltzak</i>	<i>zabiltzan</i>

Lehenaldixa			
Ni	nebillen (3)	<i>nabillan (2)</i>	<i>nabiñan</i>
Hi	hebillan	_____	_____
Ha	ebillen	<i>xabillan</i>	<i>xabiñan</i>
Gu	gebiltzen (1)	<i>gabiltzan ?</i>	<i>gabiltzanan</i>
Zu	zebiltzen	_____	_____
Zuek	zebiltzain	_____	_____
Hareik	ebiltzen	<i>xabiltzan</i>	<i>xabiltzanan</i>

Oharrak:

(1) Berba egitterakuan aditz barruko “l” soinuak eztira entzuten gehixenetan:

Gabiltz → **gabitz**

Zabiltzai → **zabitzai**

Gebiltzen → **gebitzen e.a**

(2) **Ñabik/ñabin** eta horrelakuak be asko ebalten dira.

(3) Lehenaldixan asko ebalten dira “**nabillen**”, “**gabiltzen**”, “**zabiltzen**” lako aldaerak be.

Adb:

Nagusixa: *Mutikuak, orain be bazabiltzai zerbaittetan?*

Mutikuak: *Ez, hemen dague txakurrari jare egin gura xaugu.*

Nagusixa: *Zertarako baiña! Itxi bakian txakur horri, eta fan zatezai hemendik jolas egittera!*

Mutikuak: *Baiña guk txakurrarekin jolas egin gura dogu.!*

Nagusixa: *Ibilli-ibilli, hasarratu eragingo dostazue bai, eta gero izango dittuk kontuak.*

Mutikuak: *Bueno bagoiaz ba, zurekin eztago brometan ibilterik-eta.*

6.- EDUN

Oraĩñaldixa	Singularra	Alokutibuak (hika)	
Nik	dot	<i>xuat</i>	<i>xonat</i>
Hik	dok/n	_____	_____
Harek	dau	<i>xok</i>	<i>xon</i>
Guk	dogu	<i>xuagu</i>	<i>xonagu</i>
Zuk	dozu	_____	_____
Zuek	dozue	_____	_____
Hareik	daue	<i>xuai</i>	<i>xonai</i>

Plurala

Nik	dittut	<i>(di)txuat</i>	<i>(di)ttunat</i>
Hik	dittuk/n	_____	_____
Harek	dittu	<i>(di)txuk</i>	<i>(di)txun</i>
Guk	dittugu	<i>(di)txuagu</i>	<i>(di)txunagu</i>
Zuk	dittuzu	_____	_____
Zuek	dittuzue	_____	_____
Hareik	dittue	<i>(di)txuai</i>	<i>(di)txunai</i>

Adb:

Gizona: *Zer dozu andra?*

Andria: *Begira nago errekaueñ listiari, ia orainguan ekarri biharreko dana ekarri doten.*

Gizona: *Erosi dozu patatia?*

Andria: *Bai, patatia ekarri dot.*

Gizona: *Eta mallukixak topau dittuzu?*

Andria: *Bai, bai, mallukixak pe ekarri dittut.*

Gizona: *Eta gure Gorkandako pastelak?*

Andria: *Ez ba, horreik ettut ba ekarri. Burutik fan xat.*

Gizona: *Ez estutu, oraintxe bertan telefonotik enkargauko dittugu-eta.*

6.- EDUN

Lehenaldixa	Singularra	Alokutibuak(hika)	
Nik	neben	<i>ñuan</i>	<i>ñonan</i>
Hik	hian/hianan	_____	_____
Harek	eben	<i>xuan</i>	<i>xonan</i>
Guk	geben	<i>giñuan</i>	<i>giñonan</i>
Zuk	zeben	_____	_____
Zuek	zebein	_____	_____
Hareik	euen	<i>xuain</i>	<i>xonain</i>

Plurala

Nik	nittuan	<i>nitxuan</i>	<i>nitxunan</i>
Hik	hittuan/hittunan	_____	_____
Harek	zittuan	<i>(zi)txuan</i>	<i>(zi)txunan</i>
Guk	gittuan	<i>gitxuan</i>	<i>gitxunan</i>
Zuk	(zi)ttuzun	_____	_____
Zuek	(zi)ttuzuen	_____	_____
Hareik	zittuain	<i>(zi)txuain</i>	<i>(zi)txunain</i>

Adb:

Heldua: *Zer, jai antxian ala?*

Gaztia: *Ez, lan barik!*

Heldua: *Gogorra dok gero, halako mutil pusketia egun danian ttirin-ttaran ikustia kalian gora eta behera, lanik ezakola-eta!*

Gaztia: *Halaxe da ba, gaurko egunian lana topaitte hori gogotik zailddu da.*

Heldua: *Gure sasoiari eskolarik **ezkiñuan** izan; lan faltarik pez. Zuek, berriz, eskolia haundixa dakotzue, baiña lanik ez! Orain arte zer egin dok, pa?*

Gaztia: *Lehenengo magisterixua **egin neben**, ondoren geografia eta historixa karrera **atera neben** eta azkenian doktorautzaia ikasi dot sail horretan.*

Heldua: *Markia dok gero, hainbeste titulu eskuan eta lana topau eziñik habillela entzutia!*

Gaztia: *Hala be, esperantzia ezingo dogu galdu, lana ugarittuaz ei doia, eta 35 orduko lan astia be badator-eta!*

7.- IZAN, EGON, FAN, ETORRI, IBILLI

Hona hemen Nor sistemako aditz edo berbuen forma neutruak. Forma alokutibuen (hika) eta xehetasun gehixagoren barri izan gura dauenak jo deixela aurreko orrialdeetara.

IZAN	ORAIÑALDIXA	LEHENALDIXA	
Ni	naiz	Ni	nintzan
Hi	haiz	Hi	hintzan
Ha	da	Ha	zan
Gu	gara	Gu	giñan
Zu	zara	Zu	ziñan
Zuek	zarai	Zuek	ziñain
Hareik	dira	Hareik	ziran

EGON	ORAIÑALDIXA	LEHENALDIXA	
Ni	nago	Ni	neguen
Hi	hago	Hi	heguen
Ha	dago	Ha	eguen
Gu	gagoz	Gu	gegozen
Zu	zagoz	Zu	zegozen
Zuek	zagozai	Zuek	zegozein
Hareik	dagoz	Hareik	egozen

FAN	ORAIÑALDIXA	LEHENALDIXA	
Ni	noia	Ni	noian
Hi	hoia	Hi	hoian/hoianan
Ha	doia	Ha	zixoian
Gu	goiaz	Gu	goiazen
Zu	zoiaz	Zu	zoiazen
Zuek	zoiazai	Zuek	zoiazain
Hareik	doiaz	Hareik	zixoiazen

ETORRI	ORAIÑALDIXA	LEHENALDIXA	
Ni	nator	Ni	netorren
Hi	hator	Hi	hatorren/hatorranan
Ha	dator	Ha	etorren
Gu	gatoz	Gu	getozen
Zu	zatoz	Zu	zetozen
Zuek	zatozai	Zuek	zetozain
Hareik	datoz	Hareik	etozen

IBILLI	Oraiñaldixa	Lehenaldixa	
Ni	nabil	Ni	nebillen
Hi	habil	Hi	hebillan
Ha	dabil	Ha	ebillen
Gu	gabiltz	Gu	gebiltzen
Zu	zabiltz	Zu	zebiltzen
Zuek	zabiltzai	Zuek	zebiltzain

Hareik	dabiltz	Hareik	ebiltzen
--------	----------------	--------	-----------------

8.- EUKI

Oraiñaldixa

Nik	dakot	<i>xakuat</i>	<i>xakonat</i>
Hik	dakok/dakon	_____	_____
Harek	dako	<i>xakok</i>	<i>xakon</i>
Guk	dakogu	<i>xakuagu</i>	<i>xakonagu</i>
Zuk	dakozu	_____	_____
Zuek	dakozue	_____	_____
Hareik	dakoi	<i>xakuai</i>	<i>xakonai</i>

Alokutibuak(hika)

Lehenaldixa

Nik	neukan	<i>ñakuan</i>	<i>ñakonan</i>
Hik	heukan/heukanan	_____	_____
Harek	eukan	<i>xakuan</i>	<i>xakonan</i>
Guk	geukan	<i>giñakuan</i>	<i>giñakonan</i>
Zuk	zeukan	_____	_____
Zuek	zeukain	_____	_____
Hareik	eukain	<i>xakuain</i>	<i>xakonain</i>

Adb:

Laguna 1: *Jo, hik **dakok** lo-mosua, hik!*

Laguna 2: *Bai, **eñakuan** jaikitteko gogorik eta hamabixak jo xostai ohian.*

Laguna 1: *Hori dok sanidadia **dakokena!** Orain **badakok** gogorik bueltatxo bat egitteko, Ugaztegi aldetik-edo?*

Laguna 2: *Bueno, bueno itzi egidak bakian, orain **etxakuat** bape gogorik-eta!*

Laguna 1: *Fan zan astian be ez **heukan** gogorik, igualtxo heguen. Noiz **eukiko dok** pa gogua, zahartutakuan?*

Laguna 2: *Bueno, bazkalostian egingo dostat dihar eta fango gaittuk bueltatxo hori egittera.*

9.- ADITZ LOKUZIÑUAK: A) GURA IZAN

ORAIÑALDIXA

Singularra

	Neutra	Ahozkoa	Alokutibuak (hika)	
NIK	gura dot	[gurot]	<i>gura xuat</i>	<i>gura xonat</i>
HIK	gura dok/n	[gurok] / [guron]	_____	_____
HĀREK	gura dau	gura dau	<i>gura xok</i>	<i>gura xon</i>
ĠUK	gura dogu	[gurou]	<i>gura xuagu</i>	<i>gura xonagu</i>
ZUK	gura dozu	[gurozu]	_____	_____
ZUEK	gura dozue	[gurozue]	_____	_____
HĀREIK	gura daue	gura daue	<i>gura xuai</i>	<i>gura xonai</i>

Plurala

NIK	gura dittut	[gurattut]	<i>gura (di)txuat</i>	<i>gura (di)txunat</i>
HIK	gura dittuk/n	[gurattuk/n]	_____	_____
HĀREK	gura dittu	[gurattu]	<i>gura (di)txuk</i>	<i>gura (di)txun</i>
ĠUK	gura dittugu	[gurattugu]	<i>gura (di)txuagu</i>	<i>gura (di)txunagu</i>
ZUK	gura dittuzu	[gurattuzu]	_____	_____
ZUEK	gura dittuzue	[gurattuzue]	_____	_____
HĀREIK	gura dittue	[gurattue]	<i>gura (di)txuai</i>	<i>gura (di)txunai</i>

Adb:

Sasuekoa: *Gabeko hamarrak eta **gura ala ez** lanera fan bihar, hau markia!*

Edadekua: *Zer **gura dozu** ba, lanik egin barik bizittia?*

Sasuekoa: ***Gura, gura, bai, baiña gura izatia** da bat eta ahal izatia beste bat.*

Edadekua: *Bueno, bueno, zure edadiarekin eztakozu ardurarik gabaz lanera fateko. **Gurako neke** neuk pe sasue hori eukittia!*

Sasuekoa: *Ba hori hainbeste **gura badozu** erregalau egingo dotsut, gero nere partez lanera baldin bazoiaz.*

Edadekua: ***Gurago** milla aldiz zeure sasoa beste ezer baiño, lanerako garien artian ondo gagoz-eta.*

A) GURA IZAN

LEHENALDIXA Singularra

	Neutra	Alokutibuak (hika)	
Nik	Gura neben	<i>gura ñuan</i>	<i>gura ñonan</i>
Hik	Gura hian/hianan	_____	_____
Harek	Gura eben	<i>gura xuan</i>	<i>gura xonan</i>
Guk	Gura geben	<i>gura giñuan</i>	<i>gura giñonan</i>
Zuk	Gura zebein	_____	_____
Zuek	Gura zebein	_____	_____
Hareik	Gura euen	<i>gura xuain</i>	<i>gura xonain</i>

LEHENALDIXA Plurala

	Neutra	Alokutibuak (hika)	
Nik	Gura nittuan	<i>gura nitxuan</i>	<i>gura nitxunan</i>
Hik	Gura hittuan/hittunan	_____	_____
Harek	Gura zittuan	<i>gura (zi)txuan</i>	<i>gura (zi)txunan</i>
Guk	Gura gittuan	<i>gura gitxuan</i>	<i>gura gitxunan</i>
Zuk	Gura (zi)ttuzun	_____	_____
Zuek	Gura (zi)ttuzuen	_____	_____
Hareik	Gura zittuain	<i>gura (zi)txuain</i>	<i>gura (zi)txunain</i>

Adb:

Etxekua: *Atzo goizian etorri ziran neska-mutillak zer **gura euen**?*

Aldekua: *Loterixia **saldu guran ebitzen**.*

Etxekua: *Eta erosi zosten?*

Aldekua: ***Gura neben**, baiña momentu haretan eneukan dirurik.*

Etxekua: *Geuk pe numero batzuk **gura gittuan**, ba.*

Aldekua: ***Gura zebeilla** jakittera, zuekana bialduko nittuan.*

a) GURA IZAN

(Indikatibua ZER-ZEIÑERI-ZEIÑEK)

ORAIÑALDIXA

	Neutrua	Alokutibuak (hika)	
Nik amari asko	gura XAT	<i>gura TXAT</i>	<i>gura TXANAT</i>
Hik amari asko	gura XAK / XAN	_____	_____
Harek amari asko	gura XAU	<i>gura TXAK</i>	<i>gura TXAN</i>
Guk amari asko	gura XAUGU	<i>gura TXAU(gu)</i>	<i>gura TXANA(g)U</i>
Zuk amari asko	gura XATZU	_____	_____
Zuek amari asko	gura XATZUE	_____	_____
Hareik amari asko	gura XAUE	<i>gura TXAI</i>	<i>gura TXANAI</i>

LEHENALDIXA

	Neutrua	Alokutibuak (hika)	
Nik amandriari asko	gura NOTSAN	<i>gura NITXAN</i>	<i>gura NITXANAN</i>
Hik amandriari asko	gura OTSAN	_____	_____
Harek amandriari asko	gura OTSAN	<i>gura TXAN</i>	<i>gura TXANAN</i>
Guk amandriari asko	gura GOTSAN	<i>gura GITXAUN</i>	<i>gura GITXANAN</i>
Zuk amandriari asko	gura ZOTSAN	_____	_____
Zuek amandriari asko	gura ZOTSAIN	_____	_____
Hareik amandriari asko	gura OTSAIN	<i>gura TXAIN</i>	<i>gura TXANAIN</i>

Adb:

Lagun A : *Eztakitzu Patxik zenbat **gura xauen** Amaiari.*

Lagun B : *A bai? Zer ba?*

Lagun A : *Patxik berak kontau dost ezkonguran dabilteilla.*

Lagun B : *Ezta izango! Konturatuta nenguen bai, Patxi Amaiaren ondorian ebillela aspalditxo honetan.*

Lagun A : *Ba ikusten danez, alkar oso maitte daue eta datorren udabarrizan, hor urrin barik ezkonduko dira.*

Lagun B : *Alkarrerri hainbeste **gura baxaue** ezkonketia onena.*

Lagun A : *Horixe da, horixe da, sasoian pikuak !*

B) BIHAR IZAN INDIKATIBUA

ORAIÑALDIXA . Singularra

	Idatziz		Ahoz	Alokutibuak (hika)	
Nik	bihar	dot	[biot]	<i>bihar xuat</i>	<i>bihar xonat</i>
Hik	bihar	dok/n	[biok]/[bion]	_____	_____
Harek	bihar	dau	[bia dau]	<i>bihar xok</i>	<i>bihar xon</i>
Guk	bihar	dogu	[biou]	<i>bihar xuagu</i>	<i>bihar xonagu</i>
Zuk	bihar	dozu	[biozu]	_____	_____
Zuek	bihar	dozue	[biozue]	_____	_____
Hareik	bihar	daue	[bia daue]	<i>bihar xuai</i>	<i>bihar xonai</i>

Alokutibuak ahoz: *Biaxuat, biaxonat, biaxok, biaxon, biaxuagu, biaxonagu, biaxuai, biaxonai.*

ORAIÑALDIXA. Plurala

	Idatziz		Ahoz	Alokutibuak (hika)	
Nik	bihar	dittut	[bittut]	<i>bihar (di)txuat</i>	<i>bihar (di)txunat</i>
Hik	bihar	dittuk/n	[bittuk]/[bittun]	_____	_____
Harek	bihar	dittu	[bittu]	<i>bihar (di)txuk</i>	<i>bihar (di)txun</i>
Guk	bihar	dittugu	[bittu(g)u]	<i>bihar (di)txuagu</i>	<i>bihar (di)txunagu</i>
Zuk	bihar	dittuzu	[bittuzu]	_____	_____
Zuek	bihar	dittuzue	[bittuzue]	_____	_____
Hareik	bihar	dittue	[bittue]	<i>bihar (di)txuai</i>	<i>bihar (di)txunai</i>

Alokutibuak ahoz: *Biatxuat, biatxunat, biatxuk, biatxun, biatxuagu, biatxunagu, biatxuai, biatxunai.*

Adb:

Semia: *Titulaziño hori eskuraketako zer **ikasi bihar da** aitta?*

Aitta: *Lehenengo ondo **ikasi bihar dittuzu** oraingo eskolako-mailla guztiak, gero Mondraguen hasteko.*

Semia: *Eta dibujua **ikasi biharko dot** Mondraguen?*

Aitta: *Dibujua bihar-biharrekua izango dozu eta gai horretan fin **jokatu biharko dozu.***

Semia: *Eta matematikak?*

Aitta: *Bai, horixe! Injinerua **izan bihar badozu** matematikai gogor **ekin biharko dostezu.***

Semia: *Besterik **landu biharko dot?***

Aitta: *Ez larrittu mutil, egunian egunian fango zara ikusten zer **biharko dozun.***

B) BIHAR IZAN. INDIKATIBUA

LEHENALDIXA . Singularra

	Idatziz	Ahoz	Alokutibuak (hika)	
Nik	bihar neben	[bianeben]	<i>bihar ñuan</i>	<i>bihar ñonan</i>
Hik	bihar hian/hianan	[biahian]/[biahianan]	_____	_____
Harek	bihar eben	[biaeben]	<i>bihar xuan</i>	<i>bihar xonan</i>
Guk	bihar geben	[biageben]	<i>bihar giñuan</i>	<i>bihar giñonan</i>
Zuk	bihar zebein	[biazebein]	_____	_____
Zuek	bihar zebein	[biazebein]	_____	_____
Hareik	bihar euen	[biaeuen]	<i>bihar xuain</i>	<i>bihar xonain</i>

Alokutibuak ahoz: *Biañuan, biañonan, biaxuan, biaxonan, biagiñuan, biagiñonan, biaxuain, biaxonain.*

LEHENALDIXA. Plurala

	Idatziz	Ahoz	Alokutibuak (hika)	
Nik	bihar nittuan	[bianittuan]	<i>bihar nitxuan</i>	<i>bihar nitxunan</i>
Hik	bihar hittuan/ bihar hittunan	[biahittuan]/ [biahittunan]	_____	_____
Harek	bihar zittuan	[biazittuan]	<i>bihar (zi)txuan</i>	<i>bihar (zi)txunan</i>
Guk	bihar gittuan	[biagittuan]	<i>bihar gitxuan</i>	<i>bihar gitxunan</i>
Zuk	bihar (zi)ttuzun	[biattuzun]	_____	_____
Zuek	bihar (zi)ttuzuen	[biattuzuen]	_____	_____
Hareik	bihar zittuain	[biazittuain]	<i>bihar (zi)txuain</i>	<i>bihar (zi)txunain</i>

Alokutibuak ahoz: *Bianitxuan, bianitxunan, biatxuan, biatxunan, biagitxuan, biagitxunan, biatxuain, biatxunain.*

Adb:

Zaharra: *Orduko umiak gaurkuen aldian gutxi **bihar izaten giñuan** ondo pasaitteko.*

Gaztia: *Zerekin jokaketan zebein ba?*

Zaharra: *Pelota-lekura fan eta han pelotaren bat egon ezkerro, nahikua izaten zuan guretako; kanikekin be bai, tronpuarekin igual...*

Gaztia: *Eta libururik edota erosittako jostailurik **etzebein bihar izaten?***

Zaharra: ***Bihar** esaten dok? Ezta burutik pasau be! Sasue hartan liburuak elizakuak eta jauntxuen etxietan zittuan bakarrik, eta jokuak esan dostatenak.*

Gaztia: *Bai, gaurko egunian **biharra** sortu eragin doskue, eta orain ezin bizi jostailu moderno horreik barik.*

B) BIHAR IZAN

Bihar + izan aditz konposatuak esangura bat baiño gehiago dako:

1.- Premiñia. Esate baterako:

- *Dirua bihar dot.*
- *Zapata pare bat bihar dau ezkontzarako.*
- *Ogirik bihar dozu?*
- *Egun batzuk bihar dittue kanpora fateko.*

2.- Obligaziñua. Esate baterako:

- *Gaur Petrarekin egon bihar dot.*
- *Ikasi egin bihar dozu.*
- *Ameriketako osabari karta bat idatzi bihar xat.*
- *Ardixak billatu bihar dittut illundu aurretik.*
- *Ondo egin bihar da berba.*

3.- Gerua edo etorkizuna. Esate baterako:

- *Zer egin bihar dozu gaur arratsaldian?*
- *Domekan Errealaren partidua ikusi biharko dozue, horregatio!*
- *Bakaziño honeittan baserritik be buelta bat egin biharko dot.*
- *Zer esan bihar notsun...? A, bai! Ez ahaztu argixa itxungittia.*
- *Zergatik ezkoiaz zinera? Gauza bera esan bihar notsun neuk be.*

4.- Debekua edo obligaziñorik eza. Esate baterako:

- *Gaur eztaue lanera fan bihar.*
- *Ezta gizurrik esan bihar.*
- *Eztogu izenik emun bihar.*
- *Etxako inori kalterik egin bihar.*

5.- Zalantza, dudia. Esate baterako:

- *Maisu horrek Burgoskua izan bihar dau.*
- *Joxe eta Petraren alabiak izan bihar dau kontsultia ifiñi dauena.*
- *Loreren anaiak izan bihar dau soziua eta berak hartu bihar dosku sarrerak.*
- *Etxeberriko frailliak etorri izan bihar xon, fan zan zapatuan Txaketuenian egon ei zunan-da.*
- *Orainguan egin izan bihar xok haundiren bat, etxakixaugu zer pasauko dan.*

Modu inbertsonalian edo forma pasibuan sarri entzuten da. Esate baterako:

- *Zela egin bihar da? Hala egin bihar da.*
- *Bihar eztanen bat egingo dok hik orainddiok.*
- *Geruago jaixoko zan herriko alkatia izan bihar zana.*
- *Lanari ekitteko pieza barrixa arratsalderako ekarri bihar xostanai.*
- *Eskolan euren kontuak esaten ibilli dira. Horreik be esan bihar txuai-ta!*
- *Izarak jaso bihar daue!*

C) AHAL IZAN

Ahal izan aditzarekin ahalmena edo posibilitadua adierazten dogu. Zelako aditz nagusia halako laguntzaillia hartzen dau. Adibidez:

- 1.- *Gaur berandutxoago arte **GERATU** ahal **NAIZ** zurekin .
Itxi!, ni bakarrik **IBILLI** ahal **NAIZ**.
Esan aldekuai **ETORRI** ahal **DIRAN** lagunketara*
- 2.- *Zela **EGIN** ahal **DITTUZU** holakuak!
ESAN ahal **DOSTAZUE** zeozer?
Egin dauen ebagixori, herriko anbulatorixuan **OSATU** ahal izango **XAUE**.*

Bakarrik doaianian NORK klaseko aditz laguntzaillia hartzen dau:

*Ahal **BADOT**, bixar fango naiz.
Ahal **BADOZUE**, etorri gurera.
Ahal **DAUEN** bakoitzian, Bilbora faten da futbola ikustera.*

Baiña modu inperzonalian be entzuten da. Era honetara:

*Ahal **DALA**, hoba da autua etxian izteia.
Lauretarako agertu, ahal **DALA**!
Ahal **BADA**, egingo da.
Hurrengo domekan, ahal **IZAN EZKERO** behintzat, mendira fango naiz.
Ahal **DANA** egin ezkeru, nahikua dok.
Iñork ahal **IZATERA**, Pedrok egingo llukek hau.*

Ikusi dagigun orain zela markaitten dan aspektua:

BURUTUA:

*Nahiko goiz **ETORRI AHAL IZAN DA**.
Patxik esanda **JAKIN AHAL IZAN DOT** egixa.
Billera hartara denboraz **AILLEGU AHAL IZAN NINTZAN**.*

EZ BURUTUA:

***ETORRI AHAL BADIRA**, zergatik eztira ba etorriko?
Gure neskatillari pitxi bat **EROSI AHAL XAT**, pozik egon deixen.
Orduan tripia **BETE AHAL BAGEBEN**, pozik egoten giñan.*

GERUA:

*Donostiako osabak esan dau domekan **ETORRI AHAL IZANGO DALA**.
Noiz **ENTZUN AHAL IZANGO DOGU** Oñatin Aita Madinaren obraren bat?
Jabier arotzak **EGIN AHAL IZANGO DOTSU** lan hori.*

D) EZIN IZAN

“Ezin izan” aditzarekin ahalmen eza edo eziña adierazten dogu. Aditz honek be, “ahal izan” aditzaren moduan, zelako aditz nagusixa halako laguntzaillia hartzen dau. Esate baterako:

1.- *Gaur ezin **NAIZ GERATU** iñolaz be.*

*Zapata horreikin **IBILLI** be ezin **ZARA** egin!*

*Aldekuak dixue ezin **DIRALA ETORRI** lagun egittera.*

2.- *Ezin **DOZUE** oia **EGIN**?*

*Horren gaiñian ezin **DOTSUET** argibiderik **EMUN**.*

*Mondraguen ezin **DAUE OPERAU** eta Bittorixara eruan daue.*

Beste aditz nagusi barik doianian, NORK klaseko aditz laguntzaillia hartzen dau:

*Etorriko zara? Gurako neke, baiña ezin **DOT**.*

*Bazoiiazai? Ez, gaur ezin **DOGU**.*

*Berak ezin **DAUENIAN**, baten bat bidalketan dau bere partez.*

Baiña modu inperstonalian be entzuten da. Era honetara:

*Ezin **DALA** dixue, hala ta be ni saiaketara noia.*

*Ezin **BADA** hola, egin dagigun hala.*

*Zeuk ezin **IZAN EZKERO**, besteren bati esan biharko xat.*

*Ezin **DANA** da dana egun batian ikasi.*

*Hareik **EZIN IZATERA**, Pedrogana jo.*

Ikusi dagigun orain zela markaitten dan aspektua:

BURUTUA:

*Ezin **IZAN DIRA** lehenago **ETORRI**.*

*Bertara fan arren, **EZIN IZAN DOT** ezer **JAKIN**.*

*Billera haretara **EZIN IZAN GIÑAN** denboraz **AILLEGAU**.*

EZ BURUTUA:

***EZIN BADIRA ETORRI**, eztittezela arduratu.*

*Orainguan **EZIN XAT** ezer **EROSI**.*

*Sasoi haretan ogixarekin **EZIN BAGEBEN** tripia **BETE**, talua eta tremesa jaten gittuan.*

GERUA:

*Agerreko Mirenek esan dau domekan **EZIN IZANGO (EZINGO) DALA AGERTU**.*

*Aurten **EZIN IZANGO (EZINGO) DOGU ENTZUN** Aita Madinaren obrarik.*

*Arotz horrek **EZIN IZANGO (EZINGO) DOTSU** holako armarixorik **EGIN**.*

Egoera bat gehitxo edo lartxo dala uste dogunean, aditz nagusixa eta laguntzailliaren ordena aldaketan dogu inddarra emuteko. Hola:

Mutillak, **EZIN HASARRATUKO GAITTUK** horregatik!
EZIN IBILLIKO GARA hemen beti demandan!
EZIN EGONGO GARA beti barriketan, zeozertan hasi egin biharko dogu.
 Goizian eskatu eta, **EZIN ESKATUKO XAUGU** berriz arratsaldian.
 Gure edadiarekin **EZIN HARTUKO DITTUGU** guk ardura guztiak.

10.- JAKIN

Oraiñaldixa (Yo sé)

	Neutrua	Alokutibuak (hika)	
Nik	dakitt	<i>xakixat</i>	<i>xakiñat</i>
Hik	dakik/dakin	_____	_____
Harek	daki	<i>xakik</i>	<i>xakin</i>
Guk	dakigu	<i>xakixagu</i>	<i>xakiñagu</i>
Zuk	dakitzu	_____	_____
Zuek	dakitzue	_____	_____
Hareik	dakixe	<i>xakixai</i>	<i>xakiñai</i>

(Yo ya sé)

Nik	badakitt	<i>baxakixat</i>	<i>baxakiñat</i>
Hik	badakik/badakin	...	

Lehenaldixa (Yo sabía)

	Neutrua	Alokutibuak (hika)	
Nik	nekixen	<i>ñakixan</i>	<i>ñakiñan</i>
Hik	hekixen hekiñan	_____	_____
Harek	ekixen	<i>xakixan</i>	<i>xakiñan</i>
Guk	gekixen	<i>xakixagun</i>	<i>xakiñagun</i>
Zuk	zekitzun	_____	_____
Zuek	zekitzuen	_____	_____
Hareik	ekixein	<i>xakixain</i>	<i>xakiñain</i>

(Yo ya sabía)

Nik	banekixen bahekixen	<i>bañakixan</i>	<i>bañakiñan</i>
		...	

Adb:

Ama: **Badakitzu** nundik nora dabiltezin gure umiak?

Laguna 1: **Eztakitt** ba nun izango diran.

Ama: Banoia ba plaza aldera, ia baten batek **dakixen**... Ikusi dittuzue gure umiak?

Laguna 2: *Eztittugu ba ikusi.*

Ama: *Goraldian inork ezekixen, plazaldian be eztira agiri, alguazillengana fan biharko dot, ia eurak zeozer dakixein...Goittik behera banator gure umien billa eta inork eztost emun euron argibiderik. Zuekana nator preguntez ia zeozer dakitzuen.*

Alguazilla: *Ba geuk be eztakigu ezer; inork jakittekotan, Arkupeko Pellok jakingo dau.*

Ama: *Bueno ba haretxengana fan biharko dot...Pello, guriak ikusi dittuzu?*

Pello: *Hareik Usakora fan dira.*

Ama: *Hori jakittera, Artxubin geratuko nintzan kafia hartzen lagunekin.*

10.- JAKIN

Baldintza aurrekua

	Neutra	Alokutibuak (hika)	
Nik	baneki	<u>bañekik</u>	<u>bañekin</u>
Hik	baheki/bahekin		
Harek	baleki	<u>ballekik</u>	<u>ballekin</u>
Guk	bageki	<u>bageñekik</u>	<u>bageñekin</u>
Zuk	bazekitzu *		
Zuek	bazekitzue		
Hareik	balekixe	<u>ballekixe</u>	<u>ballekiñai</u>

***bazeki** be entzuten da

Baldintza ondorixua

	Neutra	Alokutibuak (hika)	
Nik	jakingo neuke	<u>*ñekek</u>	<u>ñekenan</u>
Hik	jakingo heuke/heukenan		
Harek	jakingo leuke	<u>llekek</u>	<u>llekenan</u>
Guk	jakingo geuke	<u>giñukek</u>	<u>giñukenan</u>
Zuk	jakingo zeuke		
Zuek	jakingo zeukie		
Hareik	jakingo leukie	<u>llekei</u>	<u>llekenan</u>

* *neukek, leukek etab.* be ebalten dira.

Adb:

A: *Bixar ze eguraldi egin bihar dauen **bageki...**, mendittik bueltatxo bat egitteko-edo.*

B: *Horretarako gabian Andoni Aizpururi entzungo xaugu. Harek antzen bat emungo xau-eta.*

A: *Bai berak **baleki!** Baiña sarrittan huts egitten dau; ezta samurra eguraldi honi igartia.*

B: Orduan Pello Zabalarri joko xaugu telefonua, eguraldi-lanetan barriz hasitta dago-eta.

A: Zortzi bat hillabetian itxitta egon da eta, eztakitt pa nik ezer **jakingo dauen**.

B: **Jakingo eztau ba!** Orainddiok baietz beste danak baiño gehixago igarri!

A: Ikusten danez berarekin fede haundixa dakozu. Orduan, hots egin telefonoz berari, eta ezer **ezpadaki** Landarengana joko dogu, horrek pe horretan dihardu-eta.

11.- EDUN

	Oraiñaldixa	Lehenaldixa
	Singularra	Singularra
Nik	Dot	Neben
Hik	Dok/n	Hian/hianan
Harek	Dau	Eben
Guk	Dogu	Geben
Zuk	Dozu	Zeben
Zuek	Dozue	Zebein
Hareik	Daue	Euen
	Plurala	Plurala
Nik	Dittut	Nittuan
Hik	Dittuk/n	Hittuan/hittunan
Harek	Dittu	Zittuan
Guk	Dittugu	Gittuan
Zuk	Dittuzu	(zi)ttuzun
Zuek	Dittuzue	(zi)ttuzuen
Hareik	Dittue	Zittuain

Esaterakuan, “ttut”/ “ttuk/n” / “ttu” / “ttugu”... etab. ebalten dira.

EUKI

	Oraiñaldixa	Lehenaldixa
	Singularra	Singularra
Nik	Dakot	Neukan
Hik	Dakok/dakon	Heukan/heukanan
Harek	Dako	Eukan
Guk	Dakogu	Geukan
Zuk	Dakozu	Zeukan
Zuek	Dakozue	Zeukain
Hareik	Dakoi	Eukain

* Oñatieraz EUKI aditzak eztako pluralik.

12.- EKARRI

	Oraĩñaldixa Neutrua		Alokutibuak(hika)
Nik	dakart	<i>xakarrat</i>	<i>xakarnat</i>
Hik	dakark/dakarn	_____	_____
Harek	dakar	<i>xakark</i>	<i>xakarn</i>
Guk	dakargu	<i>xakarragu</i>	<i>xakarnagu</i>
Zuk	dakartzu	_____	_____
Zuek	dakartzue	_____	_____
Hareik	dakarrei	<i>xakarra</i>	<i>xakarnai</i>

	Lehenaldixa Neutrua		Alokutibuak(hika)
Nik	nekarren	<i>ñakarran</i>	<i>ñakarnan</i>
Hik	hekarren	_____	_____
Harek	ekarren	<i>xakarran</i>	<i>xakarnan</i>
Guk	gekarren	<i>geñekarran</i>	<i>geñekarnan</i>
Zuk	zekarren	_____	_____
Zuek	zekarrein	_____	_____
Hareik	ekarrein	<i>xakarrain</i>	<i>xakarnain</i>

*Oñatieraz EKARRI aditzak eztako pluralik.

Oharra: Zuztarreko “r” horreik eztira batzuetan entzuten: *dakat*, *dakak*, *dakan*, *xakanat*, *xakak*, *xakan*, *xakanau*, *ñakanan*, *xakanan*, *geñekanan*, *xakanain*.

Adb:

Laguna 1: *Joño, bizi haiz! Zer dakark?*

Laguna 2: *Zaharrak barri. Badakitzu, mundu honek lehengo lepotik burua!*

Laguna 1: *Barri gehixago eztakartzue aste danian hortik zihar ibillitta?*

Laguna 2: *Ba zer esango dotsut pa, etxeak-eta ondo, eta kalia be eztot ezer apartekorik entzun.*

Laguna 1: *Eta periodikua badakark?*

Laguna 2: *Bai, hemen dakart.*

Laguna 1: *Behi zoruen konturik baxakark?*

Laguna 2: *Ez, gaur eztakar halakorik; atzokuak ekarren.*

Laguna 1: *Ederki ba! Bueno, sartu barrura eta mokadu bat egin dagigun, honezkero gosetuta egongo haiz-eta.*

13.- ERUAN

Oraiñaldixa

	Neutra		Alokutibuak (hika)
Nik	d(ar)oiat	<i>x(ar)oiat</i>	<i>x(ar)oianat</i>
Hik	d(ar)oiak/n	_____	_____
Harek	d(ar)oia	<i>x(ar)oiak</i>	<i>x(ar)oian</i>
Guk	d(ar)oiagu	<i>x(ar)oiagu</i>	<i>x(ar)oianagu</i>
Zuk	d(ar)oiatzu	_____	_____
Zuek	d(ar)oiatzue	_____	_____
Hareik	d(ar)oie	<i>x(ar)oi<i>ai</i></i>	<i>x(ar)oian<i>ai</i></i>

Oharrak:

- Oñatieraz ERUAN aditzak eztako pluralik.
- Esaterakuan zuztarreko (*ar*) hori galdu egitten da gehixenetan eta “*doiat*”, “*xoiak*” edo “*xoianai*” lako formak entzuten dira.
- Lehenaldiko formak eztirudi gaur egunian ebalten diranik eta, hobeto konprobau arte, eztittugu kontuan hartuko.

Adb:

A: Nora **doiazue** armarixo hori?

B: Kamarara **doiagu**.

A: Han lehen be nahiko traste dago ba, eta hoba izango dozue bertan izteia beste ñora **eruan** barik.

B: Eta sotanora **eruada**, zer moduz? Han leku gehixago egongo da.

A: Ezta pentsau be! Han, berriz, umedadiak joko dau eta dana hondatuko xaku.

B: Orduan eztakit zer egin biharko dogun armarixo zahar honekin, geure gelan be traban dago-eta!

A: Bueno trankil egon; esan arotzari **eruateko**, eta harek **ezpadoia**, hillaren bigarren eguenian herrikuak **erungo daue**.

14.- JARDUN

	Oraĩñaldixa Neutra	Alokutibuak(hika)	
Nik	dihardut	<i>xiharduat</i>	<i>xihardunat</i>
Hik	diharduk/diardun	_____	_____
Harek	dihardu	<i>xiharduk</i>	<i>xihardun</i>
Guk	dihardu(g)u	<i>xihardua(g)u</i>	<i>xiharduna(g)u</i>
Zuk	diharduzu	_____	_____
Zuek	diharduzue	_____	_____
Hareik	dihardue	<i>xiharduai</i>	<i>xihardunai</i>

	Lehenaldixa Neutra	Alokutibuak(hika)	
Nik	niharduen	<i>ñiharduan</i>	<i>ñihardunan</i>
Hik	hiharduan/hihardunan	_____	_____
Harek	ziharduen	<i>xiharduan</i>	<i>xihardunan</i>
Guk	geniharduen	<i>giñarduan</i>	<i>giñardunan</i>
Zuk	zeniharduen	_____	_____
Zuek	zeniharduein	_____	_____
Hareik	ziharduein	<i>xiharduain</i>	<i>xihardunain</i>

Adb:

A.- **Badiharduk?**

B.- Bai, hementxe **dihardut** egurrak txipiketan.

A.- Horretarako giro hobia xagok!

B.- Bai, horixe! Norbera beroketako egurrak txipiketia lako lanik eztaguela!

A.- Zertan **xiharduai**, ba, bestiak?

B.- Bata ganaduak gobernaitten eta bestia erremolatxia miazketan.

A.- Eta aittajuna nondik nora xabik?

B.- Hor sukaldian topauko dozu, arratsalde danian artua irakurten **dihardu**.

A.- Bueno, orduan noian sukaldera, artua irakurten **diharduenari** lagunketara.

15.- ERABILLI (EBALI)

Oraiñaldixa Neutra		Alokutibuak (hika)	
Nik	dabitt	<i>xabillat</i>	<i>xabiñat</i>
Hik	dabik/dabin	_____	_____
Harek	da(ra)bil	<i>xabik</i>	<i>xabin</i>
Guk	dabigu	<i>xabillagu</i>	<i>xabiñagu</i>
Zuk	dabitzu	_____	_____
Zuek	dabitzue	_____	_____
Hareik	dabixe	<i>xabillai</i>	<i>xabiñai</i>

Lehenaldixa Neutra		Alokutibuak(hika)	
Nik	nebillan	<i>nabillan</i>	<i>nabiñan</i>
Hik	hebillan	_____	_____
Harek	ebillen	<i>xabillan</i>	<i>xabiñan</i>
Guk	gebillan	<i>gebillaan</i>	<i>gebiñaan</i>
Zuk	zebillan	_____	_____
Zuek	zebillain	_____	_____
Hareik	ebilein	<i>xabillain</i>	<i>xabiñain</i>

Oharra: IBILLI eta ERABILLI aditzen formak nahastu egitten dira gure herrixan eta askotan berberak dira, batez be, lehenaldixan. Oñatiarrok sarritan esaten dogu “*ibilli*”, “*erabilliren*” lekuan; esate baterako:

**Traje hau ibilli dozu? Ez ibilli barik dago.
Gaur goizian lan txarra ibilli dogu.
Zer ibilli dozue hor sukaldian? Demandia ibilli
dozue?**

“*Erabilli*” formaren ordeaz “*Ebali*” be askok dabixe Oñatin.

Adb:

A.- Domeka arratsaldia eta guk **xabillagu** martxia: kalia gora, kalia behera. Zuek zertan **zabiltzai**?

B.- Gu hobeto **gabiltzak**.

A.- Bai? Zer **dabitzue**, ba?

B.- Batian kiroldegira eta bestian Usakora, etxakuagu asperketako astirik.

A.- A zer martxia **dabitzuena**! Hola jarraitu ezkerro, laister Ginnes-liburua **ebali** biharko xuai zuen izenak sartzeko.

16.- ESAN

	Oraiñaldixa Neutra		Alokutibuak (hika)
Nik	diot	<i>dixuat</i>	<i>dixonat</i>
Hik	diok/n	_____	_____
Harek	dixo	<i>dixok</i>	<i>dixon</i>
Guk	diogu	<i>dixuagu</i>	<i>dixonagu</i>
Zuk	diozu	_____	_____
Zuek	diozue	_____	_____
Hareik	dixue	<i>dixuai</i>	<i>dixonai</i>

	Lehenaldixa Neutra		Alokutibuak(hika)
Nik	[niuan]	<i>[nixuan]</i>	<i>[nixonat]</i>
Hik	[hiuan] / [hionan]	_____	_____
Harek	[ziuan]	<i>[zixuan]</i>	<i>[zixonan]</i>
Guk	[geniuan]	<i>[gixuan]</i>	<i>[gixunan]</i>
Zuk	[zeniuan]	_____	_____
Zuek	[zeniuen]	_____	_____
Hareik	[ziuen]	<i>[zixuain]</i>	<i>[zixoñain]</i>

Oharra: Gaurregun eztira bat be ohikuak *esan*-en adizki trinkuak. Egixa esateko lehenaldiko formak eztira entzuten. Oraiñaldikuetan, barriz, **dixo** eta **dixue** dittugu gehixen ebalten diranak. Oñatin eztogu sekula ñ-dun formarik ebalten (**diñot**, **diño** eta antzekorik), **diot**, **dixo**, **dixue** modukuak bai.

Adb:

A.- Zer **dixo** Manek?

B.- Kopia ez irabazi arren, aurtengo UEFAn txapeldun moduan geratu dala Alavesa.

A.- Ondo **dixo**, merezidu, ondo merezidu eben behintzat. Eta periodikuetan be horixe **dixue**?

B.- Periodistak pe zoriondu egin daue Alavesa, eta txapelketa danian egin dauen lana goraiatu, azkenengo errematia bakarrik faltau xakola **dixue**.

A.- Halaxe dok, etxagok hori esan biharrik pe, halako txapelketia egin xok egin be!

17.- ERITZI

Oraĩñaldixa

Neutraua

Nik	hari	deritzot	Nik	hareiri	deritzuet
Hik	hari	deritzok/n	Hik	hareiri	deritzuek/deritz
					one
Harek	hari	deritzo	Harek	hareiri	deritzue
Guk	hari	deritzogu	Guk	hareiri	deritzuegu
Zuk	hari	deritzozu	Zuk	hareiri	deritzuezu
Zuek	hari	deritzozue	Zuek	hareiri	deritzuezue
Hareik	hari	deritzue	Hareik	hareiri	deritzue

Lehenaldixa

Neutraua

Nik	hari	neritzon	Nik	hareiri	neritzuen
Hik	hari	heritzon	Hik	hareiri	heritzuen
Harek	hari	eritzon	Harek	hareiri	eritzuen
Guk	hari	geritzon	Guk	hareiri	geritzuen
Zuk	hari	zeritzon	Zuk	hareiri	zeritzuen
Zuek	hari	zeritzuen	Zuek	hareiri	zeritzuen
Hareik	hari	eritzuen	Hareik	hareiri	eritzuen

Oharrak:

- Egixa esateko, gaur egunian oso gutxi ebalten da IRITZI aditza forma trinkuetan. Izatekotan, 3. pertsonan eta noizian behin. Kandido Izagirrerengan esate baterako: *Berak eritzon lekuraiño* (99 or.), *Ondo eguela eritzonian* (190 or.)
- Aditz honen forma alokutiborik eztozu ifiñi, aditz neutruak eurak arraro samarrak egitten baxaku, zer esanik ez hitanarenak. Gaiñera, iñoiz eballi izan diranik pe, nork daki? Horrexegatik ez tittugu jarri.

Adb:

- A- Zer **erizten xatzu** Deba Goixeneko Lurralde Zatikako Planari?
- B- Handigurakua eta desrollista hutsa **erizten xat.**
- A- Zer ba?
- B- Tranbia ifinttiari Oñati, Bergara eta Mondraue lotzeko oso ondo **erizten xat.** baiña **etxat bapebe ondo erizten** Torreauzo eta Madalena bittarteko sail guztiak industrialak izendaittiari eta han fabrikak egittiari.
- A- Eta Larraña, Olabarrieta eta San Martín-Murgixa inguru hori dana etxez jostiari, zer **erizten xatzu?**
- B- Zer **erizten xaten?** Ondo ez, behintzat. Nun ibilli bihar xuai zozuak eta birigarruak? Eta geuk nun ibilli bihar xuagu? Hori egin ezkeru, Oñati barik "Manhattan txiki" emungo xok gure herrixonek.
- A- **Eritzixak eritzi** inddar ekonomikuak aginnduko daue hemen!

18.- IRUDI, JARIN/JARIXO, JARRAITTU.

Oraingo honetan geure artian 3. pertsonan bakarrik ebalten diran hiru aditz trinko ikusiko dittugu: *IRUDI, JARIXO* eta *JARRAITTU*.

IRUDI: (Nor-Nork)

Orañaldixa

Haiek ha **dírudi**

Adb:

- *Gizurra dírudi hala ibilli biharra!*
- *Hala dírudi!*
- *Umia dala dírudi!*
- *Eztírudi berrogei urte dakonik!*

JARIN/JARIO: (Nor-Nori)

Orañaldixa

Ha hari **darixo(la)**

Adb:

- *Odola darixola fan da komunera.*
- *Hor agertu da usaiña darixola.*
- *Zeiñek itxi dau txorrua ura darixola?*
- *Mokuak darixola dakozu*
- *Adurra darixola geratu giñan berari begira.*
- *Mutiko hori beti negarra darixola ageri da, ezta kett zer dakon.*
- **Izen moduan:** 1.- *jarixona.* Adb: *Kaldara honek jarixona dako.*
Depositto honek jarixona dako.

2. - *jarixua.* Adb: *odoljarixua.*

JARRAITTU/JARRAIKI: (Nor-Nori)

Orañaldixa

Ha hari **darraixo**

Adb:

- “Jarraitu dakixon” esanguriaz: *-Jare txahalari amari darraixon.*
-Itxi aittari bakian lanari darraixon.
- “Zerbait atzetik narras eruan” esanguriaz: *-Han agertu da arropa zaharrak atzetik darraixola.*
-Astua etorri da bakarrik tantaixa darraixola.
- “Dagokixon moduko” esanguriaz: *-Darraixon moduko andria hartu dau.*
-Darraixon moduko etxia erosi ei dau.

Oharra: “*dírudi*” eta “*darixola*” nahikua ebalten dira gure artian, baiña “*darraixon*” oso gutxi entzuten da; “*darixo*” barik, “*darixola*” formia da Oñatin gorde dana .

19.- EKIN, ETZIN, IRAGO.

Oraingo honetan, berez modu trinkua euki arren, geure artian era honetara ebalten ez tiran hiru aditz ikusiko dittugu: *EKIN*, *ETZAN* eta *IRAGAN*

EKIN: (Nor-Nori / Nor-Nori-Nork)

Kandido Izagirrereren “El Vocabulario vasco de Aranzazu-Oñate y zonas colindantes” liburutik hartutako ejenpluetan *ekin* aditza *nor kasuan* konjugauta be ikusi leike.

Adb:

- *Ekin (lanian/lanari)!*
- *Ekingo gara.*
- *Ezta ekingo udabarrixa.*
- *Ekin gintzan lanian.*
- *Edurrari ekin txak.* (batuan `dio' / `ziok', hitanuan)
- *Gaur be ekin xau* (hasarriari, demandiari, arramarriari, ...)
- *Atzo be ekin otsan* (erretolikiari, sermoiari, txikopleittuari, ...)

ETZIN (etzan): (Nor)

Oñatin ezta ebalten aditz hau modu trinkuan. Honen ordezt *EGON* eta *IZAN* ebalten dittugu.

Adibidez, guk ezto gu esaten:

- *Zertan datza hemengo arazoa?*
- *Zein da hemengo problemia?, baiño.*

Edota

- *R. Mercado Zuazola hemen datza.*
- *R. Mercado Zuazola hemen dago, baiño.*

IRAGO (iragan): (Nor)

Modu bakarrian entzuten da: *iragako* + *izena/aditzlagun*

Adb:

- *Iragako urte honeittan ezto ikusi gizon hori.*
- *Iragako urtietan egin dauen sikuterik haundixena egin dau aurten.*
- *Iragako urtietan ezto egin holako berorik.*
- *Iragako egunetan ur barik gagoz.*
- *Iragako aspaldixan ezta Oñatin agertu.*
- *Iragako aspaldixan enaiz izan Araotzen.*
- *Irago dok* (hodeixa, laguna, ...)

Oharra: Batzuetan zailla da esatia *iragoko* ala *iragako* entzuten dan.

20.- EUTSI, aditz laguntzailliaren funtziñuan

Oraingo honetan, euki badakon arren, geure artian modu trinkuan ebalten eztan aditz baten gaiñian berba egingo dogu. Bera gure aditzaren morfologixia entenditteko oso inportantia da. *EUTSI* aditza da bera.

EUTSI: (Nor-Nori-Nork) (Eutsi-eusten-etsiko)

Aginterako forma honeik bakarrik ebalten dira gure artian: *eutsixok/n* (eutsi egixok/n), *eutsixek/n* (eutsi egixek/n); forma arkaiko edo bakan moduan *autso!* be geratu da, azentua azkenengo silaban ifiñitta. Adb: *Autso ogixa! Autso papera! Autso liburua!*

Bestela animua emuteko esaeretan ikusten dogu: *Eutsi geuriari! Eutsi umore horri!*

Baitta *eutsi bidiari* be esaten da, bide horri segitteko, hau da, bide horretatik ez urteteko esanguriaz.

Izenak be sortu dira aditz honetatik: *eutsixa*, ximurra esateko, eta *euslia* edo *eustzailla bat*, eusten dauena esateko, esate baterako: *txarri-euslaak*. *Euskarrixa*: burdi, mahai edo uhe bateri esate baterako, etsiko xauen zeozer, izan leike harri bat, taketa bat, egur bat, eta abar.

Askoren ustez, aditz hau oso inportantia da, berak **ADITZ LAGUNTZAILLIAREN FUNTZIÑUA** beteten dauelako gure aditz-sisteman, euskera batutik aldenduaz. Ikus dagigun:

NOR-NORI-NORK:

Indikatibua oraiña: *dostat, dostak/n, dost, dostagu, dostazu, dostazue, dostai,...*

Indikatibua lehena: *nostan, ostaten, notsun, nostazun, nostazuen, nostain,...*

Baldintza aurrekoa: *banotsa, bahotsa, balotsa, bagotsa, bazotsa, bazotsai, balotsai,...*

Baldintza ondorixua: *neuskio, heuskio, leuskio, geunskio, zeunskio, zeunskioe, leuskioe,...*

21.- EGIN, aditz laguntzailliaren funtziñuan

Aurreko alian *eutsi* aditza agertu geben. Orainguan aditz-laguntzailliaren funtziñua beteteko ebalten dogun beste aditz bat aurkeztuko dogu: EGIN aditza, gure gramatikariaren morfologia entenditako oso inportantia.

EGIN: (Nor-Nork) (Egin, egitten, egingo)

- Lehenengo eta behin ikusiko dittugu aditz honetatik etorritako atzizki batzuk. Adibidez:

-GIN [-GIÑA] (Pertsonia, laguna): *bidegiña, uztargiña, zimizgiña, hargiña, ontzigiña, joskiña, ikazkiña.*

-GILLA [-GILLIA] (Pertsonia, laguna): *egillia, demandagillia, ehungillia, abarkagillia, sokagillia.*

-GINTZAA [-GINTZAIA] (Lana, zeregiña): *bidegintzaia, egurgintzaia, langintzaia, alpargatagintzaia, banastagintzaia, eskopetagintzaia.*

- Aktua edo ekintzia markaitteko –GIÑAN ebalten dogu, *egon, ibilli* edo holako aditz bat atzetik dauela: *pistagiñan dabil, kakagiñan dago.* Beste adibide batzuk: *paretagiñan, etxegiñan, suegurgiñan, txondorgiñan, presagiñan, txizagiñan, arkugiñan,...*
- Baiña guretako aditz hau, aurrekoa moduan, oso inportantia da berak **ADITZ LAGUNTZAILLIAREN FUNTZIÑUA** beteten dauelako gure aditz-sisteman, euskera batutik aldenduaz. Jatorrizko *neike, dagidan, egik, dagiodan* eta antzeko formetan gaur egun gure artian bokalen arteko “g” hori galdu egin da gehixenetan eta *neike, daidan, eik, daixodan* lako adizkixak geratu xaku. Hona hemen adibide batzuk:

NOR-NORK

Ahalezkua oraiña-hipotetikua: *neike, heike, leike, geike, zeike, zeikei, leikei*

Subjuntibua oraiña: *daidan, daian, daixen, daigun, daizun, daizuen, daixeen*

Agintera: *e(g)ik/n, e(g)izu, e(g)izue, na(g)izu*

NOR-NORI-NORK

Ahalezkua oraiña-hipotetikua: *neikixo, heikixo, leikixo, geikixo, zeikixo, zeikixue, leikixue*

Subjuntibua oraiña: *daixodan, daixuan, daixon, daixogun, daixozun, daixozuen, daixuen*

Agintera: *e(g)idazu, e(g)idazue, e(g)ixok/n, e(g)ixozu, e(g)ixozue, e(g)ixezu, e(g)ixezue*

22.- ADITZ LAGUNTZAILLIEN ESKEMIA

Laburtuta hola ifiñi leike geure aditz laguntzaillien eskemia. Ikusi daigun:

	INDIKATIBUA: Oraina Lehena Baldintzazkuak	AHALEZKUA SUBJUNTIBUA AGINDDUERIA
NOR eta NOR-NORI	IZAN (Batuan letxe) zuztarra: -za- Adb: <i>naiz, nintzan, banintz, nintzake.</i> <i>xat, xaten, balitxat, litxakit</i>	EDIN (Batuan letxe) zuztarra: -di- Adb: <i>neike, nain, hari</i> <i>neikixo, dakidan, hakixo</i>
NOR-NORK	EDUN (Batuan letxe) zuztarrak: -o-/-au-/-eu- Adb: <i>dot, neben, baneu, neuke</i>	IN (Batuan eztan moduan; han EZAN ebalten daue) zuztarra: -gi- Adb: <i>neike, da(g)idan, e(g)izu</i>
NOR-NORI-NORK	EUTSI (Batuan eztan moduan; han EDUN ebalten daue) zuztarra: -euts- Adb: <i>dotsut, notsun, banotsu, notsuke</i>	IN (Batuan eztan moduan; han EZAN ebalten daue) zuztarra: -gi- Adb: <i>neikixo, daixodan, e(g)idazu</i>

Euskera batuaren aditz-sisteman **lau aditz laguntzaille** ebalten dira: IZAN, EDIN, EDUN eta EZAN.

Oñatieran, barriz, bizkaieraren moduan **bost**: IZAN, EDIN, EDUN, EUTSI eta EGIN.

23.- EMUN, PENTSAU.

ADITZ HONEIKIN LOTUTAKO BI BERBA: *IRUDIPENA/IRUDITASUNA ETA BEGITANTZIÑO.*

29. orrialdian *IRUDI* aditza aittaketarakuan, Oñatin aditz honen 3. pertsonia bakarrik ebalten zala esan geben, adibidez: *gizurra dirudi, hala dirudi* eta holakuak. Bai, hala da, baiña honez gain, badira gure artian honen funtziñua beteten dauein beste aditz batzuk be. Ikusi daigun:

1) **EMUN**

- *Kalekumia dirudi* esan biharrian *kalekumia emuten dau.*
- *Baserritarra dirudi* “ “ *baserritarra emuten dau.*
- *Artistia dirudi* “ “ *artistia emuten dau.*
- *Frantsesa dirudi* “ “ *frantsesa emuten dau.*
- *Etorri barrixa dirudi* “ “ *etorri barrixa emuten dau.*

Baitta pertsona danetan konjugauta be, adibidez:

- *Txapel honekin zaharragua emuten dot*
- *Erropa horrekin gizajua emuten dok/n*
- *Langintza horretan hasi barrixa emuten dau*
- *Itxura honekin eskekuak emuten dogu*
- *Sandalia horrekin frailia emuten dozu*
- *Belarrittako horreikin andrak emuten dozue*
- *Bigote horregaz jauntxuak emuten daue*

2) *Iruditu* aditzaren orde **PENTSAU** aditza ebalten dogu NOR-NORI sisteman konjugauta.

- *Ondo iruditzen zait* esan orde, *ondo pentsaitten xat* esaten dogu
- *Ez zait ondo iruditzen* “ “ , *etxat ondo pentsaitten* “ “
- *Zer iruditzen zaizu?* “ “ , *zer pentsaitten xatzu?* “ “
- *Aitari ondo iruditu zaio* “ “ , *aitari ondo pentsau xako* “ “

Bardin beste pertsona danetan, adibidez:

- *Ondo pentsaitten xat hemen geraketia*
- *Zer pentsaitten xak/n mendittik buelta bat egittia?*
- *Etxako ondo pentsau zuk esandakua*
- *Gaizki pentsau xaku hori*
- *Ondo pentsaitten baxatzu, plazan juntauko gara*
- *Hala pentsaitten baxatzue, esan egixozue*
- *Etxia erosteko hainbeste diru ifiñi bihar, etxate ondo pentsau*

3) Esan bihar da hala be, sustantibo moduan, hau da, **IRUDIPENA** berbia, ezaguna dala gure artian. Hona hemen Kandido Izagirreren hiztegixan jasota dagozen bi ejenplu:

- *Irudipena izango zan*

- *Iruditasuna*

Gaur egunian *imajinaziñua*, *peñtsamentua*, *ustia* edo honen antzeko berbaren bat gehixago ebaliko geuke.

- 4) *Irudipena*, *ustia* esateko geure artian ebalten dogun beste berba bat **BEGITANTZIÑO** da.

Adibidez:

A.- *Han badago baten bat.*

B.- *Han etxagok iñor, begitantziñua izango dok*

24.- 'XAT'ADITZ LAGUNTZAILLE BIXAK BEREIZTU

Oñatiko aditza azterketarakuan, lehenengo golpian nabarmenketan dana [š] fonemaren ugarittasuna da: *xat*, *xak*, *xako*, *xaku*, *xaten*, *xaken*, *xakon*, *xakun*, *xuat*, *xonat*, *xakuat*, *xakonat*, *xatok*, *xaton*,...

Ikusi daigun zergatik pasaitten dan hau:

a) Indikatiboko *NOR-NORI* eta *NOR-NORI-NORK* hirugarren pertsonan oraiñaldixan konjugaitterakuan, *xat*, *xak/n*, *xatzu*, *xatzue* aditz laguntzailliak bardin egitten dittugu; lehenaldirako barriz, “*xaten*” eta “*notsan*” eta honein konjugaziñuak ebalu biharko geunke, sarri samar bixak nahasketan badira be. Objektua, singularra nahiz plurala izan, bardin jokaketan dogu aditza.

b) Epentesisa izeneko bustidura moduko bat da beste adizki batzuetan emuten dan fenomeno fonetikua. Hitanoko formetan asko ikusten dogu eta baita diptonguan eztagozen bokalen alkarketia emuten danian be: *dagixen*, *neikixo*, *e(g)ixok/n*,...

Hona hemen lehenengo puntuan aittatu dogun arazua argiketako indikatiboko bi aditz sistema honein tablak:

Indikatiboko NOR-NORI

Aditza: IZAN; zuztarra: **-za-** ; zait > xat

	Oraiñaldixa			Lehenaldixa		
	Neutra	Alokutibuak (hika)		Neutra	Alokutibuak (hika)	
Neri lan hori gustaitten	xat	<i>xatak</i>	<i>xatan</i>	xaten	<i>xatian</i>	<i>xatanan</i>
Hiri lan hori gustaitten	xak/xan	_____	_____	xaken/xanan	_____	_____
Hari lan hori gustaitten	xako	<i>xakok</i>	<i>xakon</i>	xakon	<i>xakuan</i>	<i>xakonan</i>
Guri lan hori gustaitten	xaku	<i>xakuk</i>	<i>xakun</i>	xakun	<i>txakun</i>	<i>txakunan</i>
Zuri lan hori gustaitten	xatzu	_____	_____	xatzun	_____	_____
Zuei lan hori gustaitten	xatzue	_____	_____	xatzuen	_____	_____
Hareiri lan hori gustaitten	xate	<i>xatek</i>	<i>xaten</i>	xaten	<i>xatiain</i>	<i>xatinain</i>

Pluralian singularrian moduan egitten dogu. Orduan, *lan hori* esan biharrian, *lan horreik* esango bageu aditz laguntzaillia elitzake aldatuko: *Neri lan horreik gustaitten xat*

Indikatiboko NOR-NORI-NORK

Aditza: EUTSI; zuztarra: -euts- ; deusatzat > dotsatzat > tsatzat > xatzat

	Orainaldixa			Lehenaldixa		
	Neutra	Alokutibuak (hika)		Neutra	Alokutibuak (hika)	
Nik mutikuari lan hori ifiñi	xat	<i>txat</i>	<i>txanat</i>	notsan	<i>nitxan</i>	<i>nitxanan</i>
Hik mutikuari lan hori ifiñi	xak/xan	—	—	otsan	—	—
Harek mutikuari lan hori ifiñi	xau	<i>txau</i>	<i>txaun</i>	otsan	<i>txan</i>	<i>txanan</i>
Guk mutikuari lan hori ifiñi	xangu	<i>txangu</i>	<i>txanagu</i>	gotsan	<i>gitxan</i>	<i>gitxanan</i>
Zuk mutikuari lan hori ifiñi	xatzu	—	—	zotsan	—	—
Zuek mutikuari lan hori ifiñi	xatzue	—	—	zotsain	—	—
Hareik mutikuari lan hori ifiñi	xaue	<i>txaue</i>	<i>txanai</i>	otsain	<i>txain</i>	<i>txanain</i>

Pluralian singularrian moduan egiten dogu. Orduan, *lan hori* esan biharrian, *lan horreik* esango bageu, aditz laguntzaillia elitzake aldatuko: *Nik mutikuari lan horreik ifiñi xatzat*

25.- ARI IZAN-en ordezkua

Prozesuaren jardueria adierazteko *ari izan* zabaldu dau euskera batuak. Hori esateko, barriz, *ibilli, egon, fan, jardun, eballi eta ekin* aditz laguntzailliaz balixau dira mendebaldeko euskeran eta baita Oñatin be. Ikusi daigun, banan-banan aukera danak:

'Ibilli'

Ibilli aditz laguntzaillia, batez be, mogimentua edo ekintzia adierazten dauen aditzekin ebalten da. Baita luzaroko prozesuetan be.

Etxe zuriketan dabilteilla dixue, baiña eztaue aurrerakada haundirik egin.
Zarataka dabilz jarraitzailliak goiz osuan.
Kartetan ebillela, konortia galdu eben.
Eskuz ibilli gara pelotan, eta orain ezin xatzat boligrafiari heldu.

'Egon'

Batez be, prozesu geldixa edo momentukua adierazteko ebalten da.

Ibilli zatez isiltxuago, umia lo dago-eta.
Etzatez hurreratu, ze ernegaitten dago-eta.
Mendiko kalia jaixo zan, jausten eguen etxe zahar batian.
Txistua jotzen eguela, mutiko pillia hurreratu xakon.

'Fan'

Gehixenetan –TEN + fan edo –TUAZ + fan perifrasisetan ebalten dogu, hola momentuko jardueria adierazizaz.

Aloña ingurutik pasaitten dabillen abioi hori jausten doiala emuten dau.
Landara hori igarketan doia.
Lora hori itxi bake-bakian bentajan doia-eta

*Zerua garbittuaz doia.
Gu zahartuaz goiaz
Zer moduz aitta, baxoiak gogortuaz?*

'Jardun'

Ekintzak adierazteko ebalten da. Nork erako aditzekin.

*San Josetan Garaiñekuak ez euen jairik hartu, lanian jardun euen.
Hormia jasoten badihardugu; ia laister akabaitten dogun etxia!
Zertan dihardue gazte horreik?
Sukaldera sartu naizenian, amak babia ifintten ziharduen.*

'Ebali'

Nork eran agerketan da.

*Zer dabik ba alde honetan? Susatan nabik. Ikusi dok bakarren bat?
Zer xabillagu, mutillak! Danak mozkortuta, ala?
Hareik xabillai martxia, hareik!
Hemen dabitzue umiak ala amarenian itxi dittuzue?*

'Ekin'

Ekin aditzak esangura bat baiño gehiago dako. Hau da, zeozer egitten ahaleginketia izan leike batetik; eta, bestetik, zeozer egitten hasteia be bai. Horrez gain, zerbait egitten segittia be izan leike. Nor-Nori-Nork erako aditz laguntzaillia eskaketan dau. Hala eta guztiz be, *zeri ekin* eta *zertan ekin*, bixetara ebalten da. Esaterako:

*Ekin eta ekin ikusten dot eta horrek atarako dau kurtsua.
Kartetan ekin xaue arratsalde danian geratu barik.
Ekiña txarra dala hori aspaldikua dok!
Eziña, ekiñaz, egiña.
Hori saiatua izango da, beti ikusten dot ekiñian-eta.*

26.- GALDEGAIXA ADITZA BERA DANIAN

Esaldixan *aditza* bera da azpimarratu gura dogun osagaixa. Horrelakuetan bi kasu bereizi bihar dira:

a) Adizki perifrastikuak. Azpimarratu gura dogun osagaixa adizki perifrastikua danian, **egin** aditzaz balixaitten gara. Ikusi dagigun zenbait adibide:

- *Zer pasau xakon ba Antoniori? Lanian ebillela jausi egin zan.*
- *Etorri egin da? Bai, etorri egin egin da, baiña eztau lanik egin.*
- *Gure mutikuak-eta arroza etxuain bota e, jan egin xuain.*
- *Egin egin xuagu, orain ikusi egin bihar zela geraketan dan!*
- *Egin egin bihar, jango baldin bada!*
- *Egin egik egin, egin egin bihar badok!*

b) Adizki trinkuak. Kasu honeittan aditza bera errepikaitten da. Adibidez:

- *Eguna fan doia, eta gu ezer be egin barik!*
- *Bueno, ni fan noia. Bixar arte!*
- *Ibilli gustora dabil hareikin, baiña eztau txikitarik be irabazten!*
- *Ameriketatik etorri zatozela entzun dot, egixa da hori?*
- *Euki baxakok, baiña emutekua eztok!*
- *Jakin baxakik harek berarendako lain!*
- *Izan gura dauena izango dok, baiña etxok asko erakutsi!*
- *Ibilli ibilliko da billa, baiña kostauko xako!*
- *Etorri etorriko da. Ez alperrik!*
- *Egon badago, baiña garesti!*
- *Medikua izan bada; titulua badako behintzat eta, baiña praktikia falta xako.*

c) Aditza bera be askotan errepikaitten dogu beste esangura batzuk adierazteko, harriduria, baieztapena,...eta abar. Adibidez:

- *Nik ikusi dot ikustekua!*
- *Harek esan dittu esatekuak!*
- *Ha jarri xat jartekua!*
- *Egindakua egindda!*
- *Ikasitakua ikasitta!*
- *Saldutakua salduta!*
- *Kendutakua kenduta!*
- *Konpondu biharrekua konponketako!*
- *Zuzendu barikua zuzenketako!*
- *Argittu barikua argiketako!*

27.- ADITZ NAGUSIXA[(-R)IK] + IZANGO + DAGOKIXON ADITZ LAGUNTZAILLIA.

Aditzarekin gabiltzan honetan, bada aditz-perifراسي berezi samarra, *dudia*, *zalantzia* edo *ustia* adierazteko ebalten doguna: **aditz nagusixa[(-r)ik] + izango + dagokixon aditz laguntzaillia** forman emunda etorten dana. Adb.:

- *Hemen ezta agiri eta fanik izango da honezkero.*
- *Fan etxera, ama etorri izango da-eta.*
- *Gure Anderrek topau izango dau bere moduko lagun bat eta hor ibilliko da kalia.*
- *Ontzikak fregaderan ikusi dittut eta zerbait janik izango dau.*
- *Lora honeik zer egitten daue hemen? Estherrek itxi izango dittu.*
- *Aldeko Pedro Marik ekarri izango dittu perretxiko horreik.*
- *Eztakit ezer baiña, Donostiara fan diran ezker, erosirik izango dittue pelota partidurako entradok.*
- *Araba aldian be eurixa egiñik izango dau.*

ADITZ NAGUSIXA[(-R)IK] + IZAN BIHAR + DAGOKIXON ADITZ LAGUNTZAILLIA.

Esangura hau beste egitura batzuen bidez be emuten dogu sarrixago. Adb.:

- *Araba aldian be eurixa egin izan bihar dau.*
edo
- *Araba aldian be, seguruenez, eurixa egingo eben.*

- *Aldeko Pedro Marik ekarri izan bihar dittu perretxiko horreik.*
edo
- *Aldeko Pedro Marik ekarriko zittuan, seguruenez, perretxiko horreik*